

результати можна пояснити тим, що виражена незадоволеність власним тілом у поєднанні із слабо вираженим емоційним ставленням до здоров'я призводить до раціоналізації, зосередженості на когнітивному аспекті ставлення до здоров'я.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що у жінок з вираженою незадоволеністю образом власного тіла ставлення до здоров'я носить більше розумовий характер і менше зачіпає емоційну сферу, турбота про здоров'я для них є необхідністю, вони слабше реагують на потреби свого організму. Можна припустити, що виражена незадоволеність власним тілом породжує емоційне дистанціювання від нього, надмірну раціоналізацію ставлення до здоров'я. У подальшому ми плануємо проведення дослідження з метою виявлення особливостей емоційної сфери особистостей з різним рівнем задоволеності їх образом власного тіла.

Скок А. Г.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ТОЛЕРАНТНОСТІ

Проблема психологічної безпеки широко вивчалася переважно зарубіжними дослідниками. Поряд із тим, у нашій країні також виникли усі передумови для дослідження даного явища. На сьогодні з'явилася нова соціальна реальність, яку можна визначити як соціально нестабільну життєдіяльність, і саме вона висуває особливі вимоги до особистості в плані її активності в руслі психологічної безпеки. Зростає кількість людей, невпевнених у майбутньому, незадоволених теперішнім, з високим рівнем тривоги й страху, людей, очевидно, таких, які не вміють забезпечувати свою безпеку. Убезпечити людину від усіх складних та напружених ситуацій неможливо, отже, виникає необхідність переосмислення розуміння психологічної сутності безпеки.

Важливість розробки проблеми безпеки особистості полягає, з одного боку, у необхідності аналізу діяльності особистості в ситуації нестабільного оточуючого світу й

особливості сприйняття безпеки особистістю; з іншого боку, – в пошуку механізмів формування психологічної безпеки особистості, критеріїв її оцінки, як особистістю, так і спеціалістами.

Метою нашого дослідження став теоретичний аналіз взаємозв'язку між соціально-психологічною безпекою особистості та толерантністю.

Значний внесок у вивчення різних компонентів психологічної безпеки здійснено у дослідженнях І. Абакумової, О. Асмолова, І. Баєвої, С. Белова, В. Ганжина, О. Донцова, П. Єрмакова, Ю. Зінченка, О. Зотової, Н. Лизь, Н. Моїсеєва, А. Реана, О. Перелигіної та ін. На становлення соціально-психологічного розуміння безпеки вплинули праці з різних галузей науки: соціологічні дослідження безпеки; філософсько-методологічні праці; соціально-філософський і методологічний аналіз інформаційної безпеки; вивчення професійної діяльності спеціалістів екстремального профілю; психологічна безпека; психологічна безпека в освіті та ін.

Існують чисельні визначення характеристик і проявів безпеки. Найчастіше безпеку розглядають як відсутність небезпеки. Однак при вивченні соціально-психологічної безпеки особистості були уточнені і характеристики прояву безпеки, чіткіше був визначений сам феномен безпеки.

При вивченні соціально-психологічної безпеки особистості були використані досягнення в області соціального пізнання (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, О. Брушлінський, Л. Виготський, Є. Климов, О. Леонтьєв, О. Лурія, С. Рубінштейн); міжособистісного сприймання (Г. Андрєєва, О. Бодальов та ін.), вивчення буденної свідомості в рамках психосемантичного підходу (Дж. Келлі, Ч. Осгуд, В. Петренко, О. Шмельов); повсякденного сприйняття та соціальної перцепції; вивчення особливостей психосемантичних стереотипів буденної свідомості; уявлень про структурні компоненти образу світу (О. Леонтьєв, Д. Леонтьєв); особливостей безпеки як умови виникнення довіри, розробки опанування як соціально-психологічної проблеми; впливу соціальної нестабільності на поведінку й психологію людини (Г. Грачов, О. Грінчук, З. Гуменюк, О. Гутич, Л. Заграй,

А. Застело, Н. Куравська, Н. Уханова та ін.); розуміння діяльності як цілеспрямованої активності людини та ін.

Потреба безпеки є базовою потребою індивіда, від задоволення якої залежить психічне здоров'я та психологічне благополуччя. Психологічна безпека – це складна, багаторівнева динамічна система, яка визначає рівень суб'єктивної захищеності людини, її здатність підтримувати оптимальний рівень свого функціонування, спроможність усвідомлювати чинники і механізми усунення зовнішніх і внутрішніх загроз, а також можливість збереження оптимального стану функціонування взаємодії у різних площинах соціально-психологічного простору життєдіяльності [Застело А., 2012].

О. Зотова робить висновок про те, що безпека має соціально-психологічний характер, проявляється у системі соціальних відносин особистості, в області міжособистісної взаємодії та спілкування з іншими людьми, що і формує цілісну систему соціально-психологічної безпеки особистості. У своїх працях дослідниця пропонує концептуальну модель та соціально-психологічний тренінг формування безпеки особистості [Зотова О., 2017].

Під психологічною безпекою розуміється позитивне самовідчуття людини, її емоційне, інтелектуальне, особистісне і соціальне благополуччя у конкретних соціально-психологічних умовах, а також відсутність психологічного тиску на особистість й утиску її прав. Психологічна безпека являє собою структуровану систему психічних процесів, ядром якої є відсутність суперечностей між вимогами до суб'єкта та його життєвими орієнтаціями.

Доречним тут уявляється згадати погляди С. Рубінштейна (1969), який, описуючи діяльність людини, відмічав, що головним є не сам хід подій, а ставлення людини до того, що відбувається. Вчений указував, що ставлення – це умова існування людини; існує дві взаємопов'язані системи ставлень – людина і буття, людина та інша людина. Основою психологічної безпеки є ставлення, представлені сукупністю особистісних рис, що, з одного боку, забезпечують рівень життєдіяльності людини, з іншого, – визначають внутрішні відчуття, стани, властивості суб'єкта. Ставлення людини різноманітні, але саме ставлення до

інших і взаємини з іншими є визначальними для відчуття захищеності, цілісності суб'єкта.

На відміну від психологічної безпеки, соціально-психологічну безпеку визначають як особливий стан, обумовлений певною системою ставлень у цілому і міжособистісними стосунками, зокрема. Основними умовами соціально-психологічної безпеки, враховуючи те, що до її структури входять емоційно-мотиваційний, когнітивний та конативний компоненти, є: задоволеність міжособистісними взаєминами, гармонійний характер стосунків та захищеність. Захищеність розуміється як відсутність труднощів у спілкуванні й передбачає стійкість людини до несприятливих впливів (загроз, примусу, маніпулювання тощо). Основним критерієм захищеності може виступати толерантність.

На наш погляд, зв'язок психологічної безпеки особистості та толерантності зумовлений тим, що остання також має соціально-психологічний характер, проявляється у системі соціальних відносин особистості та впливає на спілкування, взаємодію з іншими людьми.

Соціальна дійсність активно змінюється, з'являються нові соціальні процеси та події, котрі сприяють як зростанню толерантності, а, отже, захищеності, так і провокують різні за своїм характером прояви інтолерантності [Бардиер Г., 2007; Почебут Л., 2012].

Як цінність, толерантність заснована не на протистоянні і запереченні, а на визнанні й прийнятті іншого, інакшого, подоланні шляху насилля [Камзина О., 2014]. Для сучасного суспільства проблема толерантності стає все більш актуальною у зв'язку з розширенням сфери міжособистісного співробітництва, неперервного розвитку і вдосконалення соціокультурної та інноваційної інфраструктур. Це, у свою чергу, підвищує рівень непередбачуваності та невизначеності, що створює умови для виникнення загроз психологічної безпеки.

Смисл вивчення толерантності у зв'язку з психологічною безпекою полягає у тому, що у певних стратегіях поведінки вкрай необхідним є прояв толерантності. А саме там, де вимагається прояв поваги, прийняття іншого, готовність до діалогу, стійкість до конфлікту [Братченко С., 2007].

В іншому випадку все частіш спостерігаються прояви жорстокості, насилля, незахищеності. Протистояти цьому явищу можуть толерантна свідомість і поведінка. Толерантність – це особливий принцип існування людини, її життєдіяльності, який людина вибудовує на основі пізнання, набуття знань про світ, людей [Голован С., 2009]; розуміння того, що існують інші погляди [Золотухин М., 2004], визнання неминучості співіснування відмінностей [Чехмарева Т., 2010]; прийняття множинності та багатоманіття поглядів [Золотухин М., Ищенко Ю., Клепкова Е., 2005].

Отже, стан досліджень та сучасні тенденції розвитку психології безпеки особистості в умовах соціальних змін показують зростання зацікавленості проблемою формування толерантної поведінки. Толерантність у системі суб'єкт-суб'єктних відносин сутнісно і функціонально заснована на предметно-перетворювальній діяльності. Толерантність є тим підґрунтям, на якому суб'єкт діяльності без тривоги та побоювань вступає у взаємодію з іншими людьми. Така взаємодія включає когнітивну та емоційну сторони спілкування і дозволяє розглядати толерантність як фактор соціально безпечної взаємодії. Толерантність також розглядається як ставлення, що передбачає інтерес до іншої людини, позитивні емоційні оцінки цієї людини, готовність здійснити щодо неї добрі вчинки і виявити відкритість.

Дослідження толерантності, зокрема толерантності до невизначеності, надзвичайно перспективний напрям у розробці проблеми соціально-психологічної безпеки особистості. Розвиток здатності бути толерантним до невизначених умов життєдіяльності може виступати одним з факторів досягнення соціально-психологічної безпеки, зокрема психологічного благополуччя в умовах соціальної нестабільності та соціальних змін.